

ДИСКУРСИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЇ КОМПЗИТИВ ТЕРМІНОСИСТЕМИ СПОРТУ

Анотація

У статті проаналізовано роль та місце лексичних одиниць термінологічної системи спорт та розглянуто причини популярності спортивного дискурсу в Сполучених Штатах. Автор розкриває шляхи процесу детермінологізації спортивних лексичних одиниць для подальшого їх використання в повсякденному мовленні американців. Наведено численні приклади, які пояснюють причини семантичної орієнтації тих чи інших спортивних лексичних одиниць.

Ключові слова: детермінологізація, композитний номінант, американський спортивний дискурс.

Спортивна лексика – невід’ємна терміносистема, яка являє собою певний загальний варіант мовлення в мініатюрі, адже спорт залишається однією з сфер діяльності соціуму.

Вивченню спорту присвячені роботи багатьох філософів, соціологів, психологів та лінгвістів. Серед них Й. Хейзинга, У. Еко, А. Бернард, Л.І. Лубишева, Р.А. Пілоян, І.Є. Дубчак, В.І. Карасик.

Під детермінологізацією мають на увазі вихід термінологічного значення за межі певної системи, узуалізація цього значення в побутовому мовленні і здатність терміна поєднуватись з загальноживаними словами в синтаксичному оточенні нетермінологічного контексту [3, с. 12].

Об’єктом дослідження є структурно-складні лексичні утворення американського спортивного дискурсу.

Предметом дослідження є процес детермінологізації американських спортивних термінів.

Метою дослідження є висвітлення та аналіз використання спортивних термінів в повсякденному мовленні американців. Поставлена мета передбачає виконання наступних завдань:

- 1) з’ясувати рівень та причини популярності певних спортивних лексичних одиниць;
- 2) проаналізувати використання спортивної лексики в повсякденному мовленні американців;
- 3) визначити лексичну природу детермінологізованих спортивних термінів.

Актуальність теми визначається тим, що для багатьох американців спорт завжди був, є і залишатиметься чимось особливим, а команди, гравці, особистості виступають своєрідними іконами, на які моляться запеклі фанати. Так, наприклад, дві найпопулярніші бейсбольні команди New York Yankees і Boston Red Sox стали своєрідним культом, а за грою цих команд спостерігають десятки мільйонів вболівальників. Тому не дивно, що лексикон, який вживається під час трансляції цих матчів коментаторами, гравцями, певні терміни проникають у мову і стають загальноживаними словами, наприклад *can-of-corn* (легко спійманий м’яч/легко щось зробити), *grab-a-seam* (зафіксувати шви/обрати правильну позицію у житті); *wild pitch* (неточний кидок/серйозна невдача). *Edmonds makes just one step for a can-of-corn here in the 3rd / – How did you manage to do that? – Oh, that was really can-of-corn for me. Едмондс робить лише один крок і легко ловить м’яч у третьому іннізі / – Як тобі вдалося це*

зробити? – А, легше не буває. *Jorge Posada is distinguished as a player with great grab-a-seam technique. That ability puts him among top catchers of the league / No, no you've done bad grab-a-seam, come up with something new. Хорхе Посада вирізняється як гравець, який вправно знаходить шви на м'ячі. Це робить його одним із найкращих кетчерів ліги / Ні, ні, ти підходиш не з того боку, краще вигадай щось нове.* [9; 7]. Необхідно зауважити, що складні утворення типу *grab-a-seam, can-of-corn*, тобто такі, які включають у себе применники, частки не закріплені у лексикографічних джерелах, а тому є okazionalnymi

Роль і вплив спортивної термінології визначається місцем спорту в суспільно-політичному житті; дану терміносистему можна розглядати як складову частину словникового складу мову. Виступи таких культових особистостей як Уейн Гретцкі, Майкл Джордан, Рафаель Шуммахер, Тайгер Вудс, Андертейкер сприяли появі та швидкому поширенню чималої кількості слів, багато з яких є складними, наприклад *mindgame* (залякувати суперника, хитрувати ще до початку матчу, використовуючи різноманітні спецефекти, стиль одягу, поведінки тощо). Такий прийом є одним з улюблених дуже популярного у США вренслера Андертейкера, тому не дивно, що це поняття швидко проникло у загальноповсякденне мовлення. *The Undertaker's entrance has been mindgame for years. I tell you that are 25 % of victory / Don't play mindgames with me, I'm not going to be your slave. Вихід на ринг Андертейкера впродовж років вражає його суперників. Можу точно сказати, що це вже 25 % перемоги / Не намагайся хитрувати зі мною, я не збираюсь прислуговувати тобі* [11].

Чим популярніший вид спорту, тим інтенсивніше проходить процес детермінологізації спортивних композитів та їх міграція в різноманітні сфери комунікативного дискурсу. Різноманіття ігрових ситуацій, конфронтація, як суть спортивної боротьби, непередбачуваність результату матчу – усе це знаходить своє вираження в номінативному просторі спортивного дискурсу [5, с. 15].

З функціональної точки зору виділяють наступні канали, по яким термінологічні слова проникають в загальнолітературну мову: а) ситуативне додавання, зумовлене вимогами теми і жанру повідомлення. Яскравим прикладом є діалог персонажів популярного телесеріалу «Друзі», в якому певною мірою висміюється незнання спортивних термінів, та невміння використовувати їх у повсякденному мовленні “*Don't play baseball with me! – Hardball!*” – *Не треба грати зі мною в бейсбол. – Не треба грати агресивно!*; б) додавання, зумовлене певними стилістичними завданнями. У тому ж таки серіалі «Друзі» спостерігаємо гру слів із використанням слова *ballpark* (стадіон) “*How many guys did you go out with? Just give me the ballpark. – It's definitely less than a ballpark.*” – *Зі скількома хлопцями ти зустрічалася до мене? назви хоч приблизну цифру. – Ну явно менше ніж стадіон*; в) додавання термінів з переносним значенням, зумовлене асоціативним характером мислення і прагненням до оновлення фразеології. Так, в одній з промов Діка Чейні, спостерігаємо надмірне вживання футбольних термінів в поєднанні з бейсбольними, для підсилення образу “*But it's always like 3 yards, 3 yards, 3 yards. And then it's always 4th–and–1, and you make a first down and do 3 more yards. “It's sometimes 3 yards and a cloud of dust. There's no homerun – touchdown, homerun is a flawed analogy – no touchdown pass to be thrown here. But it can be done,” Cheney said. Але завжди ми робимо три кроки, три кроки, три кроки. І завжди залишається зробити лише один крок. А часу вже немає, але ти все одно робиш цей крок і починаєш все спочатку і робиш наступні три кроки. І ніхто не досягає успіху, вибивши м'яч за стадіон або забивши гол. Але вибити м'яч за стадіон – чудово підходить для даної ситуації. Кожен може зробити це сам, для цього не потрібно чекати гольову передачу від когось”, – заявив Чейні*; г) випадкове додавання. Палкий прихильник футболу, Джордж Буш молодший часто використовував у своїх промовах спортивні терміни, за допомогою яких яскраво вмів виразити свою позицію. *The government won't stand on the sidelines. Уряд не бути стояти осторонь проблем* [1].

Спортивні жаргонізми, а особливо метафори відіграють в сучасній англійській мові особливу роль. Причиною цього є популярність, загальна доступність і релігійна свобода спорту. Крім того, вплив спорту і, відповідно, його лексики, залежить від місця спорту в пресі, на телебаченні, радіо, Інтернеті, кількості глядачів і людей, задіяних у спорті. Так, наприклад, Super Bowl (щорічний фінал в американському футболі) збирає щорічно 40–50 мільйонів глядачів біля телеекранів лише у Сполучених Штатах, щорічний турнір в рестлерів *Wrestlemania* з року в рік б'є рекорди відвідуваності на стадіонах (80–90 тис. глядачів) і мільйони перед екранами телевізорів. *The champion can win either by pinfall or submission, there will be no countouts or disqualifications/Man, the way you crashed him, it was a barefoot pinfall. Чемпіон може виграти лише нокаутом або ж якщо суперник здасться. У матчі не буде дискваліфікацій і зупинок/Вау, те як ти його переміг, це просто чистий нокаут* [10].

У спорті в цілому, а особливо в бейсболі, найбільш рельєфно відображаються характерні особливості не лише інтелектуального розвитку особистості в сучасному суспільстві, шляхи реалізації потенціалу конкретного індивідуума. У цьому плані бейсбол виходить на перший план. Як наслідок, спортивні терміни відображають тенденції в суспільстві, культурі і національній мові. Приголомшливий успіх – це “*homerun*”. Аналогічно з цим *to score a homerun – to have intimate realations with someone, to have success, to complete something*. Розмовно забарвлені позначення спеціальних понять мови спорту демонструють певну схожість з ідеологізованими політичними термінами, які характеризуються такою ознакою як поліемоційність, залежно від світоглядних або суспільних умов функціонування [5, с. 16–17].

Футбольні терміни вживаються скрізь. Люди, залучені до бізнесу, політики, у побуті шукають «плеймейкера» (*quarterback, play-maker*), який був би їхнім лідером. Також, ніхто не хоче опинитися у ситуації *fourth-and-long*, що буквально означає – зробити ще потрібно дуже багато, але часу на все немає. У людей завжди є *gameplan*, відповідно до якого вони досягають успіху і, звичайно ж, заносять *touchdown* або вибивають *homerun*, коли досягають бажаного результату. Якщо в житті трапляється щось несподіване, що докорінно змінює ваші плани, такий випадок можна назвати *game-changer*. Наприклад, якщо *quarterback* зламав ногу – це явний приклад *game-changer*. Часто останні, вирішальні дії, що приносять успіх, називають “*knockout punch*” [6], або *pinfall*. Легкі запитання це *softballs*, а коли ви знаєте правильну відповідь – це *slam dunk* [8]. Якщо ви не знаєте, що робити або відповідати, або ви впевнені, що не зможете чогось виконати, про вас можна сказати, що ви *behind the 8-ball*. Якщо про людину говорять, що вона “*out-of-bounds*”, це буквально означає, що людина зробила те, чого не треба було робити, або що її вчинок є досить суперечливим. Якщо людина фактично кожен день робить щось не так, і про неї можна сказати, що біла ворона, американці використовують вираз *foul ball*. Наприклад: *I'll bet there's a "foul ball" in your family, work place or daily life*.

До узуально-мовного стилю часто відносяться професійні і технічні слова, роль яких обумовлена прагненням мовця до експресії за допомогою оновлення лексичного складу. Під час використання в повсякденному усному спілкуванні, ці термінологічні одиниці набувають емоційно-оцінних відтінків значення і виконують різні експресивно-стилістичні функції. Значна частина цих лексичних одиниць міцно увійшла до повсякденного ужитку носіїв мови. Багато одиниць втратили свій специфічний характер і широко використовуються в розмовній мові в переносному значенні: *flatfoot*: 1) збити з ніг; 2) обігнати; 3) переплюнути [4].

Використання подібних професіоналізмів у розмовній мові, по-перше, нерідко виходить за межі даної професійної сфери; по-друге, знаходиться на стику двох основних процесів, що визначають загальну стилістичну тенденцію розвитку сучасної розмовної мови. Причиною цього є те, що одна частина професіоналізмів виникає в умовах виробничої сфери, а інша слугує мовленнєвою базою даної професії. Процес детермінологізації спортивної лексики в Сполучених Штатах швидкий і динамічний. На нього впливає не лише популярність

спорту, а й діяльність окремих постатей, історичні факти. Американська нація створює різні спортивні культури, як-от команди, окремі спортсмени, події, діяльність яких привертає увагу широких мас населення і сприяє проникненню спортивної термінології в повсякденне мовлення. В подальшому необхідно проаналізувати стилістичний потенціал і можливості використання спортивних термінів в інших сферах життєдіяльності американського соціуму.

Література

1. Багиян А. Ю. Детерминологизация английской технической терминологии в научно-популярном дискурсе : дис. ... на канд. филол. наук : 10.02.04 / Багиян Александр Юрьевич; Министерство образования и науки Российской Федерации, федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования "Пятигорский государственный лингвистический университет". – Пятигорск, 2014. – 173 с.
2. Крайняк Л. К. Лінгвокогнітивні особливості актів словоскладання в сучасній англійській мові (на прикладі категорії "імперативних" композитів) / Л. К. Крайняк // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія "Мовознавство". – Тернопіль, 2000. – Вип. 1. – С. 118–124.
3. Омельченко Л. Ф. Культурно-національні конотації англійських композит / Л. Ф. Омельченко, В. Самохіна, Л. Соловійова // Новітня Філологія. – Миколаїв, 2007. – Вип. 26. – С. 4–15.
4. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення / М. М. Полюжин. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – 237 с.
5. Чудинов А. П. Структурный и когнитивный аспекты исследования метафорического моделирования / А. П. Чудинов // Лингвистика. Бюллетень Уральского лингвистического общества. – 2001. – № 6. – С. 15–23.
6. Boxing Terminology [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ringsidebygus.com/boxing-terms.html>
7. MLB News [Electronic resource]. – Mode of access: http://mlb.mlb.com/news/?tcid=nav_mlb_news
8. What are the most common slang words used in basketball and what do they mean? Answers. com. [Electronic resource]. – Режим доступу: http://wiki.answers.com/Q/What_are_the_most_common_slang_words_used_in_basketball_and_what_do_they_mean
9. Відеозапис матчу Philadelphia Phillies vs. New York Yankees від 04.11.2009
10. Відеозапис матчу WWE RAW Wrestling від 12.03.2007
11. Відеозапис матчу WWE Wrestlemania 26 від 28.03.2010

DMYTROSHKIN D. E.
Khmelnyskyi National University

DISCOURSE PECULIARITIES OF THE PROCESS OF COMPOUND WORDS DETERMINOLOGIZATION IN SPORTS TERMINOLOGY SYSTEM

Summary

The article deals with the role and place of sports terminology system lexical units and the reasons for popularity of sports discourse in the United States. The author has revealed the way of the determinologization process of sports lexical units with their further use in everyday communication of the Americans. Multiple examples explaining the reasons for semantic orientation of certain sports lexical units have been given.

Key words: *determinologization, compound unit, American sports discourse.*